

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การจำทำโครงการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัย ได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

- 2.1 ทฤษฎีการเรียนรู้
- 2.2 แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่
- 2.3 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมาย
- 2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.5 สรุป

2.1 ทฤษฎีการเรียนรู้

สมเกียรติ วรรณวัฒน์ (2539 : 14) ได้ให้ความหมายของความรู้ไว้ว่า เป็นการรับรู้เรื่องราวข้อเท็จจริง กฎเกณฑ์ ข้อมูลต่าง ๆ ที่มนุษย์ได้รับจากสถานที่ สิ่งของ หรือบุคคลซึ่งเกิดจากการศึกษาค้นคว้า การสังเกต และประสบการณ์โดยที่มนุษย์สามารถจดจำและแสดงออกมาเป็นพฤติกรรมที่เรียกเอาสิ่งๆที่จำได้ออกมาปรากฏให้สังเกตได้ วัดได้ รวมทั้งสามารถถ่ายทอดให้บุคคลอื่นรับทราบได้ ซึ่งต้องอาศัยเวลาในการเก็บรวบรวม สะสมไว้

ศักดิ์ศรี แก้วเอี่ยม (2543 : 13) ได้ให้ความหมายของความรู้ไว้ว่าเป็นข้อเท็จจริง กฎเกณฑ์ และรายละเอียดต่าง ๆ ที่มนุษย์ได้รับ รวมทั้งความรู้เกี่ยวกับสถานที่ สิ่งของหรือบุคคลซึ่งได้จากการสังเกต ประสบการณ์ การค้นคว้า หรือการรับรู้ข้อเท็จจริงเหล่านั้นต้องชัดเจน และต้องอาศัยเวลา ซึ่งมนุษย์มีการเก็บรวบรวมสะสมไว้

ประเภทของความรู้ .

บลูมและคณะ (Bloom and Others) (อ้างใน อุษาลักษณ์ ฮวบเอี่ยม, 2549) ได้จำแนกความรู้ ออกมาเป็น 3 ขั้นตอน โดยเรียงจากที่ซับซ้อนน้อยที่สุดไปหาที่ซับซ้อนมากที่สุด

1) ความรู้เฉพาะสิ่ง (Knowledge of Specifics) คือ การระลึกถึงสิ่งเฉพาะและชิ้นส่วนของสารที่อยู่โดดเดี่ยว การเน้นอยู่ที่สัญลักษณ์ที่มีความหมายเชิงรูปธรรมเรื่องนี้จัดอยู่ในระดับต่ำสุดของความเป็นนามธรรมซึ่งอาจได้รับการคิดว่าเป็นหน่วยของสิ่งที่ซับซ้อนและเป็นนามธรรมของความรู้ที่สร้างขึ้น ได้แก่

(1) ความรู้เกี่ยวกับคำเฉพาะ (Knowledge of Terminology) เป็นความรู้ในเรื่องสัญลักษณ์จำเพาะบางอย่าง (ทั้งทางภาษาและมิใช่ภาษา) รวมทั้งความรู้สัญลักษณ์ที่ยอมรับกัน

แล้ว ความรู้เกี่ยวกับสัญลักษณ์ประเภทต่าง ๆ ซึ่งอาจเคยใช้เพียงครั้งเดียว หรือความรู้ในเรื่องที่เหมาะสมกับการใช้ประโยชน์ของสัญลักษณ์นั้น ๆ

(2) ความรู้ในข้อเท็จจริงเฉพาะ (Knowledge of Specific Facts) เป็นความรู้ในเรื่องวันที่ เหตุการณ์ บุคคล สถานที่ ฯลฯ ซึ่งอาจรวมสาระที่ถูกต้องเฉพาะเจาะจง เช่น วันที่แน่นอน หรือปรากฏที่มากหรือน้อยอย่างชัดเจน อาจรวมสาระเชิงประมาณ เช่น ช่วงเวลา โดยประมาณ หรือลำดับความมากน้อยโดยทั่วไปของปรากฏการณ์

2) ความรู้เรื่องวิถีและวิธีการจัดการกระทำกับสิ่งเฉพาะ (Knowledge of Ways and Means of Dealing with Specifics) คือ ความรู้ในเรื่องวิถีทางในการจัดระเบียบในการศึกษา ในการตัดสินใจ และในการวิพากษ์วิจารณ์ รวมทั้งวิธีการค้นคว้าลำดับผลที่ได้ตามเวลาในปฏิทินและมาตรฐานของการตัดสินใจในแต่ละสาขาและรูปแบบการจัดระเบียบตามสาขา กำหนดและดำเนินการ ความรู้นี้จัดอยู่ในระดับกลางของความเป็นนามธรรมอยู่ระหว่างความรู้เฉพาะสิ่งกับความรู้ทั่วไป ไม่ต้องการให้นักเรียนทำกิจกรรมที่ต้องอาศัยเนื้อหาแต่ต้องการให้นักเรียนเกิดความสำนึกอย่างเสียบ ๆ ตามธรรมชาติ ได้แก่

(1) ความรู้แบบแผนนิยม (Knowledge of Conventions) เป็นความรู้ในเรื่องลักษณะของวิถีทางในการจัดการกระทำ และการนำเสนอความคิดและปรากฏการณ์เพื่อการสื่อความหมายและความสอดคล้อง ผู้ทำงานในสาขาใช้ประโยชน์แบบฉบับการปฏิบัติและรูปแบบที่เหมาะสมที่สุดกับวัตถุประสงค์และ/หรือ ซึ่งมองดูแล้วเหมาะสมที่สุดกับปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้อง ควรสังเกตว่าแม้รูปแบบและประเพณีนิยมจะเป็นสิ่งที่สมมติขึ้น หรือเกิดขึ้นอย่างไม่ตั้งใจหรือมีฐานมาจากอำนาจทั้งหลายก็ตาม รูปแบบและประเพณีนิยมก็ยังคงมีอยู่เพราะเป็นผลงานของการตกลงของคนกลุ่มใหญ่หรือเกิดจากการที่แต่ละคนเข้าไปเกี่ยวข้องกับเรื่องราวปรากฏการณ์หรือปัญหา

(2) ความรู้เรื่องแนวโน้มและลำดับเหตุการณ์ (Knowledge of Trends and Sequence) เป็นความรู้เรื่องกระบวนการทิศทางและการเคลื่อนที่ของปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องกับเวลา

(3) ความรู้เรื่องการจัดจำพวกและประเภท (Knowledge of Classification and Categories) เป็นความรู้เรื่องชั้นต่าง ๆ ชุด ส่วนและการจัดการเรียงเรียงซึ่งถือว่าเป็นพื้นฐานของสาขาวิชาที่กำหนดจุดมุ่งหมายของการโต้แย้ง หรือของปัญหาที่เข้ามา

(4) ความรู้เรื่องเกณฑ์ (Knowledge of Criteria) เป็นความรู้เรื่องเกณฑ์ตามข้อเท็จจริง หลักการ ความคิดเห็นและพฤติกรรมที่ได้รับ การทดสอบหรือได้รับการตัดสินใจ

(5) ความรู้เรื่องระเบียบวิธี (Knowledge of Methodology) เป็นความรู้เรื่องวิธีการสอบสวน เทคนิคและกระบวนการที่ใช้ในบางสาขา และที่ซึ่งใช้สอบสวนปัญหาและ

ปรากฏการณ์บางอย่าง การเน้นความรู้ของแต่ละบุคคลในเรื่องวิธีการมากกว่าความสามารถในการใช้วิธีการ

3) ความรู้เรื่องสากลและเรื่องนามธรรมสาขาต่าง ๆ (Knowledge of the Universals and Abstractions in a Field) คือความรู้เรื่องแผนและรูปแบบที่สำคัญ ๆ ที่ปรากฏการณ์ และความคิดได้รับการจัด รวบรวมไว้ โครงสร้าง ทฤษฎี และข้อสรุปจำนวนมาก ซึ่งมีอิทธิพลต่อสาขาวิชา ซึ่งนำมาใช้ศึกษาปรากฏการณ์หรือแก้ปัญหาในระดับนี้จัดเป็นระดับที่สูงสุดของความเป็นนามธรรมและความซับซ้อน ได้แก่

(1) ความรู้เรื่องหลักเกณฑ์และข้อสรุปทั่วไป (Knowledge of the Principle and Generalizations) เป็นความรู้เรื่องความเป็นนามธรรม บางอย่างซึ่งสรุปข้อสังเกตปรากฏการณ์ที่เป็นนามธรรม ซึ่งมีคุณค่าในการอธิบาย บรรยาย ทำนาย หรือกำหนดการกระทำหรือทิศทางที่เหมาะสมและสอดคล้องที่สุดเท่าที่จะกระทำได้

(2) ความรู้เรื่องทฤษฎีและโครงสร้าง (Knowledge of Theories and Structures) เป็นความรู้เรื่องตัวหลักการและข้อสรุปทั่วไป รวมทั้งความสัมพันธ์ของมัน ซึ่งแสดงให้เห็นภาพพจน์ของเหตุการณ์ปัญหา หรือสาขาที่ซับซ้อนได้อย่างชัดเจนครอบคลุม และเป็นระบบ ซึ่งเป็นเรื่องที่เป็นนามธรรมมากที่สุด และได้รับการนำมาใช้แสดงความสัมพันธ์ และการจัดระเบียบของสิ่งจำเพาะต่าง ๆ จำนวนมาก

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่

ได้มีผู้ให้ความหมาย และคำนิยามเกี่ยวกับบทบาทไว้หลายท่านที่แตกต่างกันออกไปดังนี้

Horton and Hunt (1968) ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสถานภาพและบทบาทไว้ว่า สถานภาพเป็นชุดของสิทธิพิเศษและหน้าที่ ส่วนบทบาทในการกระทำตามชุดของหน้าที่และสิทธิพิเศษนั้น ๆ และยังได้กล่าวอีกว่า บทบาทเป็นชุดของความคาดหวังและพฤติกรรมของบุคคลทั้งสองฝ่ายในสถานการณ์นั้น ไม่ใช่ความคาดหวังของพฤติกรรมของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง

Boom and Selznick (1977) ได้กล่าวว่า บทบาททางสังคมเป็นแบบแผนของพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับตำแหน่งทางสังคม เช่น การเป็นครู เป็นนักเรียน เป็นต้น ซึ่งจะบอกให้รู้ว่าแต่ละคนจะแสดงบทบาทอะไรบ้างในการเป็นครูหรือเป็นนักเรียน และได้จำแนกบทบาทออกเป็นลักษณะต่าง ๆ ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1) บทบาทที่กำหนดไว้หรือบทบาทตามอุดมคติ (the socially prescribed or ideal role) เป็นบทบาทที่มีการกำหนดสิทธิและหน้าที่ของตำแหน่งทางสังคมไว้

2) บทบาทหน้าที่ควรกระทำ (the perceived role) เป็นบทบาทที่แต่ละบุคคลเชื่อว่าควรจะทำในหน้าที่ตำแหน่งนั้น ๆ ซึ่งอาจไม่ตรงตามบทบาท ตามอุดมคติทุกประการ และอาจแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคลก็ได้

3) บทบาทที่กระทำจริง (the performed role) เป็นบทบาทที่แต่ละบุคคลได้กระทำไปตามความเชื่อ ความคาดหวัง ตลอดจนความกดดันและ โอกาสที่จะกระทำในแต่ละสังคมในช่วงระยะเวลาหนึ่ง

เดิมศักดิ์ สุวรรณประเทศ (2521) กล่าวว่า บทบาทหมายถึง การปฏิบัติตามสิทธิหน้าที่ของสถานภาพ มีลักษณะเป็น Dynamic Aspect ของสถานภาพ

สงวน สิทธิเลิศอรุณ (2522) ได้ให้ความหมายของบทบาทไว้ว่าสิทธิก่อให้เกิดหน้าที่ตามมา ฉะนั้น มนุษย์ทุกรูปทุกนามที่ต้องการสิทธิด้านต่าง ๆ สิ่งที่มาคือหน้าที่ โดยจะต้องปฏิบัติหน้าที่ตามนัยของสิทธิที่ได้รับ บรรดาสิทธิและหน้าที่ในสังคมจะต้องถือปฏิบัติคือบทบาทนั่นเอง

สุชา จันท์ธรม (2524) ได้ให้ความหมายไว้ว่า บทบาทเป็นสิ่งที่บุคคลในสภาพต่าง ๆ พึงกระทำ นั่นคือ เมื่อสังคมกำหนดสิทธิและหน้าที่ในสถานภาพใดอย่างไรแล้ว บุคคลในสถานภาพนั้น จะต้องประพฤติตามสิทธิและหน้าที่ของตนในสถานภาพที่ตนมีอยู่

พัทธา สายหู (2529) กล่าวว่า บทบาทแต่ละบทต้องมีการกำหนดขอบเขตอำนาจหน้าที่ และสิทธิของการกระทำให้รู้ตรงกัน ได้กับทุกฝ่ายที่เข้ามาเกี่ยวข้อง แต่การกำหนดไม่ได้ทำด้วยตัวบทกฎหมายเสมอไป บทใหม่ ๆ ที่คนทั่วไปยังไม่เข้าใจและคุ้นเคยอาจต้องมีการประกาศอธิบายไว้ชัดเจน เช่น บทบาทของกรรมการ หน้าที่ต่าง ๆ ของสมาคมหรือองค์กรที่เกิดขึ้นใหม่

2.3 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมาย

2.3.1 ความหมายของกฎหมาย กฎหมาย คือ คำสั่งหรือข้อบังคับของรัฐที่กำหนดขึ้น เพื่อกำหนดความประพฤติของพลเมือง ผู้ใดฝ่าฝืนไม่ยอมปฏิบัติตามมีความผิดและถูกลงโทษ การบังคับนี้ใช้กับพลเมืองทุกคน ไม่จำกัดอายุ เพศ ชั้น วรรณะ สัญชาติ และกฎหมายจะใช้บังคับตลอดไปจนกว่าจะประกาศยกเลิก

2.3.2 ที่มาของกฎหมาย

- 1) จารีตประเพณี
- 2) ศีลธรรม หรือบทบัญญัติทางศาสนา
- 3) ความยุติธรรม
- 4) ผู้มีอำนาจสูงสุดของสังคม

2.3.3 ระบบกฎหมาย กฎหมายที่ใช้อยู่ในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ในปัจจุบันแบ่งออกเป็น 2 ระบบใหญ่ ๆ ดังนี้

1) ระบบซีวิลลอว์ (Civil Law) หรือระบบลายลักษณ์อักษร เป็นกฎหมายที่เขียนเป็นลายลักษณ์อักษรชัดเจน อาจอยู่ในรูปของพระราชบัญญัติหรือประมวลกฎหมาย

2) ระบบคอมมอนลอว์ (Common Law) หรือกฎหมายจารีตประเพณี เป็นกฎหมายที่ไม่กำหนดเป็นลายลักษณ์อักษร เป็นกฎหมายที่เกิดจากจารีตประเพณีและคำพิพากษาของศาล

2.3.4 ความสำคัญของกฎหมาย กฎหมายมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการอยู่ร่วมกันในสังคม กฎหมายมีความสำคัญ ดังนี้

- 1) เป็นเครื่องมือในการบริหารประเทศ
- 2) เป็นเครื่องมือในการรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม
- 3) เป็นตัวกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนด้วยกัน
- 4) เป็นเครื่องมือในการพัฒนาสังคม

2.3.5 ประโยชน์ของกฎหมาย อาจแยกออกเป็น 2 แนวคือ

หรือสิทธิของบุคคล

1) ประโยชน์ของกฎหมายมหาชนมีดังนี้

(1) กำหนดโครงสร้างและความเป็นอยู่ของรัฐ เช่นกฎหมายรัฐธรรมนูญ
กฎหมายอาญา เป็นต้น

(2) จัดระเบียบการปกครองของรัฐ เช่น พ.ร.บ. ระเบียบบริหารราชการ
แผ่นดิน เป็นต้น

(3) ลงโทษผู้เป็นภัยต่อสังคม เช่น ประมวลกฎหมายอาญา เป็นต้น

2) ประโยชน์ของกฎหมายเอกชน

(1) สร้างความเป็นปึกแผ่นของครอบครัว

(2) รับรองเรื่องกรรมสิทธิ์

(3) ให้การแก้ไข เมื่อมีการฝ่าฝืน หรือเสียหายเกิดขึ้น

2.3.6 ประเภทของกฎหมาย การจัดประเภทของกฎหมายยึดหลัก 3 ประการ ดังนี้

1) หลักความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล แบ่งกฎหมายออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

(1) กฎหมายเอกชน คือกฎหมายที่กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชน ได้แก่กฎหมายรัฐธรรมนูญ กฎหมายปกครอง กฎหมายอาญา กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

(2) กฎหมายเอกชน คือกฎหมายที่กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่อบุคคล เอกชนต่อเอกชน ในรัฐเดียวกัน ได้แก่ กฎหมายแพ่ง กฎหมายพาณิชย์ กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

(3) กฎหมายระหว่างประเทศ คือกฎหมายที่กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐต่อรัฐ โดยอาศัยประเพณีที่มีอยู่เดิม หรือที่ตกลงบัญญัติขึ้นใหม่ เช่น สนธิสัญญาต่าง ๆ เป็นต้น

2) หลักการใช้กฎหมาย แบ่งออกเป็น 2 ประเภท

(1) กฎหมายสารบัญญัติ คือกฎหมายที่มีลักษณะเป็นเนื้อแท้ของกฎหมาย บัญญัติข้อห้ามกระทำหรือให้บุคคลกระทำ หรือกำหนดสิทธิและหน้าที่ของบุคคลไว้

(2) กฎหมายวิธีสบัญญัติ คือกฎหมายที่มีลักษณะกำหนดวิธีการดำเนินการที่ทำให้ข้อห้าม ข้อ บังคับที่บัญญัติไว้ในกฎหมายดำเนินการด้วยความเรียบร้อย

3) ศักดิ์ของกฎหมาย หมายถึง ลำดับฐานะหรือความสำคัญของกฎหมายว่ากฎหมายใดมีความสำคัญมากกว่ากัน ศักดิ์ของกฎหมายมีลำดับลดหลั่นกันลงไปจากชั้นสูงสุดดังนี้

(1) รัฐธรรมนูญ

(2) พระราชบัญญัติ ประมวลกฎหมาย

(3) พระราชกำหนด

(4) พระราชกฤษฎีกา

(5) กฎกระทรวง

(6) เทศบัญญัติและข้อบังคับต่าง ๆ

2.3.7 การตรากฎหมาย มีผู้ตรา 3 ฝ่าย ดังนี้

1) ตรากฎหมายขึ้นโดยฝ่ายนิติบัญญัติ คือรัฐสภา ได้แก่ รัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติ ประมวลกฎหมายต่าง ๆ

2) ตรากฎหมายขึ้นโดยฝ่ายบริหาร คือ คณะรัฐมนตรีกระทรวงต่าง ๆ ได้แก่ พระราชกำหนด พระราชกฤษฎีกา กฎกระทรวง

3) ตรากฎหมายขึ้นโดยองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ได้แก่ เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด ได้แก่ ข้อบังคับตำบล ข้อบังคับจังหวัด เทศบัญญัติ ข้อบัญญัติกรุงเทพ ข้อบัญญัติเมืองพัทยา

2.3.8 การยกเลิกกฎหมาย มี 4 กรณีดังนี้

1) การยกเลิกกฎหมายโดยตรง เป็นการยกเลิกกฎหมายใหม่ออกมายกเลิกกฎหมายเก่า หรือยกเลิกเพราะกฎหมายกำหนดระยะเวลาใช้ไว้แน่นอน

2) การยกเลิกโดยปริยาย

3) การยกเลิกโดยศาลรัฐธรรมนูญ เมื่อศาลรัฐธรรมนูญ เมื่อรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า กฎหมายใดขัดแย้งกับรัฐธรรมนูญ ให้กฎหมายนั้นเป็นอันตกไป

4) การยกเลิกโดยคำพิพากษาของศาล กฎหมายที่ตราออกมา โดยมีได้ผ่านรัฐสภา หากขัดแย้งกับกฎหมายอื่น อาจมีผู้เสียหายฟ้องคดีในศาลและศาลตัดสินให้เป็นไปตามกฎหมายหลักและยกเลิกกฎหมายที่มีปัญหาได้

2.3.9 การตีความกฎหมาย มีหลักการ ดังนี้

1) หลักการตีความกฎหมายทั่วไป มี 2 วิธี ดังนี้

(1) การตีความตามตัวอักษร ให้ยึดความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานและให้พิจารณาตามความหมายในบทวิเคราะห์ศัพท์ที่อยู่ในมาตราต้น ๆ ของกฎหมายแต่ละฉบับ

(2) การตีความตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย โดยพิจารณาจากชื่อของกฎหมาย คำขึ้นต้นหมายเหตุ หลักการและเหตุผลของกฎหมายพิจารณาตราต้น ๆ หลาย ๆ มาตรา และรายงานการประชุมในการร่างกฎหมายนั้น ๆ

2) หลักการตีความกฎหมายอาญา ต้องตีความตามอักษรและตีความโดยเคร่งครัด จะขยายความออกไปนอกกรณีที่มีได้มีบัญญัติไว้โดยชัดแจ้งมิได้ จะลงโทษจำเลยได้ก็ต่อเมื่อกฎหมายระบุไว้โดยชัดแจ้งเท่านั้น

2.3.10 ความหมายของกระบวนการยุติธรรม

กระบวนการยุติธรรมหมายถึง ขั้นตอนและวิธีการดำเนินการเพื่อนำผู้กระทำผิดกฎหมายทั้งทางแพ่งและอาญามาสู่การพิพากษาคดีตามความผิดที่กระทำขึ้นเพื่อคุ้มครองความปลอดภัยและสิทธิของบุคคลในสังคม กระบวนการยุติธรรมแบ่งออกเป็น 2 ระบบ

1) กระบวนการยุติธรรมทางอาญา หมายถึง ขั้นตอนดำเนินการเพื่อนำผู้กระทำผิดในทางอาญามาลงโทษ ขั้นตอนกระบวนการยุติธรรมในทางอาญามีดังนี้

(1) ขั้นสืบสวนจับกุมผู้กระทำผิด เป็นหน้าที่ของตำรวจ

(2) ขั้นฟ้องคดี ตำรวจจะต้องส่งสำนวนคดีอาญาไปให้อัยการ อัยการจะมีหน้าที่ฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล

(3) ขั้นพิจารณาตัดสินคดี เป็นหน้าที่ของศาลในการพิจารณาพิพากษาคดีลงโทษผู้กระทำความผิดตามบัญญัติกฎหมาย

(4) ขั้นการลงโทษผู้กระทำความผิด เป็นหน้าที่ของราชทัณฑ์ที่จะลงโทษตามคำพิพากษาของศาล

2) กระบวนการยุติธรรมทางแพ่ง หมายถึง ขั้นตอนดำเนินการเพื่อบังคับผู้กระทำผิดในทางแพ่งให้ทำตามสัญญาหรือชดใช้ค่าเสียหาย ที่ผู้กระทำผิดได้กระทำละเมิดผู้อื่น ขั้นตอนกระบวนการยุติธรรมในทางแพ่งมีดังนี้

- (1) ชั้นฟ้องคดี โดยคู่ความ โดยมีทนายดำเนินการทางศาลให้
- (2) ชั้นพิจารณาตัดสิน ศาลจะมีอำนาจพิจารณาตัดสินคดีตามบทบัญญัติในพระธรรมนูญศาลยุติธรรม
- (3) ชั้นการบังคับคดี เมื่อศาลพิจารณาตัดสินแล้ว เจ้าพนักงานบังคับคดีจะดำเนินการตามกฎหมายเพื่อปฏิบัติตามคำพิพากษา

2.3.11 องค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม

1) ตำรวจ เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ บทบาทของตำรวจมีดังนี้

- (1) จับกุมผู้กระทำความผิด สืบสวนสอบสวนเพื่อหาพยานหลักฐานกระทำความผิด
- (2) ป้องกันอาชญากรรมมิให้เกิดขึ้น
- (3) รักษาความมั่นคงของชาติ
- (4) ควบคุมแหล่งอบายมุขต่าง ๆ
- (5) ควบคุมและอำนวยความสะดวกในการจราจร
- (6) ป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมทางเศรษฐกิจ

ตำรวจกับการบังคับใช้กฎหมาย บทบาทของตำรวจในการบังคับใช้กฎหมาย มีดังนี้

- (1) จับกุมมี 2 กรณี คือ ตำรวจเป็นผู้จับกุมเอง และขอร้องให้ราษฎรเป็นผู้จับกุม ตำรวจจะจับกุมผู้ใดโดยไม่มีหมายจับไม่ได้
- (2) การสืบสวนสอบสวน เมื่อมีผู้มาร้องทุกข์ว่ามีผู้กระทำความผิด ต้องรีบดำเนินการสอบสวน โดยไปตรวจยังที่เกิดเหตุเพื่อค้นหาร่องรอยในการกระทำผิด

การออกหมายจับ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 บัญญัติไว้ในมาตรา 237 ว่า หมายจับจะออกได้ก็ต่อเมื่อ

- (1) มีหลักฐานตามสมควรว่าผู้นั้นน่าจะได้กระทำความผิดอาญาร้ายแรง
- (2) มีหลักฐานตามสมควรว่าผู้นั้นน่าจะกระทำความผิดอาญา อาจจะหลบหนีหรือไปอยู่กับพยาน

ผู้มีอำนาจออกหมายจับ การออกหมายจับจะกระทำได้ในคดีอาญาเท่านั้น ผู้มีอำนาจออกหมายจับ มีดังนี้ (ป.วิ.อาญา มาตรา 58)

(1) หมายจับผู้ต้องหาที่มีใ้คอยู่ในอำนาจศาล ผู้ออกหมายจับได้แก่ศาล

(2) หมายจับจำเลยหรือผู้ต้องหาที่อยู่ในอำนาจศาล ผู้ออกหมายจับคือศาล

การจับกุมในคดีอาญา รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 บัญญัติไว้ใน มาตรา 237 บัญญัติเรื่องการจับกุมและคุมขังไว้ ดังนี้ ในคดีอาญาการจับและคุมขังบุคคลใด จะกระทำมิได้ เว้นแต่ศาลสั่ง หรือผู้นั้นกระทำความผิดซึ่งหน้า โดยผู้ถูกจับจะต้องได้รับการแจ้งข้อกล่าวหาและได้รับโอกาสในการแจ้งญาติ ผู้ถูกจับจะต้องนำตัวส่งศาลภายใน 48 ชั่วโมงนับแต่เวลาที่ผู้ถูกจับถูกนำไปถึงที่ทำการของพนักงานสอบสวนเพื่อศาลจะพิจารณาว่ามีเหตุผลที่จะขังผู้ถูกจับไว้ตามกฎหมายหรือไม่

การจับ ลักษณะการจับมี 2 กรณี

(1) การจับโดยตำรวจ (ป.วิ.อาญา มาตรา 78) ตำรวจจะจับโดยไม่มีหมายจับไม่ได้

เว้นแต่

(1.1) กระทำความผิดซึ่งหน้า

(1.2) กำลังพยายามกระทำความผิด โดยมีเครื่องมือ อาวุธหรือวัตถุที่สามารถใช้กระทำความผิดได้

(1.3) ผู้กระทำความผิดจะหลบหนี

(1.4) เมื่อมีผู้ขอให้จับ โดยแจ้งร้องทุกข์ตามระเบียบไว้แล้ว

(2) การจับโดยราษฎร ราษฎรจะจับราษฎรด้วยกันไม่ได้ เว้นแต่พนักงานตามหมายจับขอร้องให้ช่วยเหลือในการจับ

การขอประกันตัว คำขอประกันตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาต้องได้รับการพิจารณาอย่างรวดเร็ว และจะเรียกหลักประกันจนเกินควรแก่กรณีมิได้ การมิให้ประกันต้องอาศัยเหตุตามหลักเกณฑ์ที่บัญญัติไว้โดยเฉพาะในกฎหมาย บุคคลผู้ถูกควบคุม หรือจำคุก ย่อมมีสิทธิพบหรือปรึกษาทนายความเป็นการเฉพาะตัว และมีสิทธิได้รับการเยี่ยมตามสมควร (รัฐธรรมนูญ มาตรา 239)

การสอบสวน ในคดีอาญาผู้ต้องหาหรือจำเลยย่อมมีสิทธิได้รับการสอบสวนหรือพิจารณาคดีด้วยความรวดเร็วต่อเนื่อง และเป็นธรรม ในชั้นสอบสวน ผู้ต้องหาสิทธิให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้ ผู้เสียหายหรือจำเลยในคดีอาญาย่อมมีสิทธิตรวจหรือคัดสำเนาการให้การของตนในชั้นสอบสวนเมื่อพนักงานอัยการ ได้ยื่นฟ้องต่อศาลแล้วตามที่กฎหมายบัญญัติ

2) ทนายความ คือ ผู้ที่สถาปนาทนายความได้รับจดทะเบียนและได้รับอนุญาตให้เป็นทนายความ ทนายความทำหน้าที่แทนคู่ความในการดำเนินคดีในโรงศาล

ทนายความกับการช่วยเหลือประชาชน ตามพระราชบัญญัติทนายความ ได้บัญญัติถึง การที่ทนายความต้องช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย ดังนี้

- (1) การให้คำปรึกษาหรือแนะนำเกี่ยวกับกฎหมาย
- (2) การร่างนิติกรรมและสัญญา
- (3) การจัดหาทนายความแก่ต่างให้

สิทธิของผู้ต้องหาในการพบทนายความ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 242 บัญญัติว่า ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาย่อมมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือจากรัฐด้วยการจัดหาทนายความให้ตามกฎหมายบัญญัติ

กรมตำรวจได้ออกระเบียบว่าด้วยสิทธิของผู้ต้องหาสามารถพบปะหรือกับทนายความเป็นการเฉพาะตัว สรุปได้ ดังนี้

(1) เมื่อผู้ต้องหาต้องการทนายความให้ร้องขอเป็นลายลักษณ์อักษรต่อ นายตำรวจเวรประจำวันพร้อมระบุชื่อทนายด้วย

(2) เมื่อทนายขอเข้าพบผู้ต้องหาในเวลาราชการ ให้อยู่ในดุลพินิจของนายร้อยตำรวจเวรประจำการอนุญาตและบันทึกหลักฐานไว้

(3) ทนายความขอพบผู้ต้องขังนอกเวลาราชการให้อยู่ในดุลพินิจของนายสถานีตำรวจ

3) พนักงานอัยการ คือเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลทั้งนี้จะเป็นข้าราชการในสำนักงานอัยการ

บทบาทของอัยการ สรุปได้ดังนี้

(1) เป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาต่อศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

(2) เป็นผู้ดำเนินคดีแพ่งและคดีอาญาแทนรัฐบาลและข้าราชการที่ปฏิบัติตามหน้าที่และถูกฟ้องคดี

(3) ดำเนินคดีแพ่งแทนรัฐวิสาหกิจซึ่งมิใช่คดีพิพาทกับรัฐบาล

(4) ดำเนินคดีแพ่งแทนเทศบาล ในกรณีที่มีใช้คดีพิพาทกับรัฐบาล

(5) ในคดีที่ราษฎรฟ้องเองไม่ได้เพราะมีกฎหมายห้ามหากอัยการเห็นสมควรจะเป็นโจทก์ฟ้องแทนก็ได้

การสั่งคดี ก่อนที่พนักงานอัยการจะสั่งคดีว่าฟ้องหรือไม่ฟ้อง มีอำนาจในการดำเนินการ ดังนี้

(1) มีอำนาจในการควบคุม หรือปล่อยผู้ต้องหา

(2) สั่งให้พนักงานสอบสวนดำเนินการสอบสวนเพิ่มเติม

(3) สั่งให้พนักงานสอบสวนส่งพยานคนใดคนหนึ่งมาให้ซักถามเพื่อส่ง
การต่อไป

4) ศาล คือ องค์การที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี ซึ่งต้องดำเนินการตาม
รัฐธรรมนูญ และตามกฎหมายและในพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์ ศาลทั้งหลายจะตั้งขึ้นได้ก็แต่
โดยพระราชบัญญัติ (รัฐธรรมนูญมาตรา 234)

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 แบ่งศาลออกเป็น 4 ประเภท

4.1) ศาลรัฐธรรมนูญ ประกอบด้วยประธานศาลรัฐธรรมนูญคนหนึ่งและ
ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอีก 14 คน ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งตามคำแนะนำของวุฒิสภา

4.2) ศาลปกครอง คณะกรรมการตุลาการศาลปกครอง ประกอบด้วย
บุคคลต่อไปนี้

(1) ประธานศาลปกครอง

(2) กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ 9 คน เลือกจากตุลาการศาลปกครอง
ด้วยกันเอง

(3) กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิเลือกจากวุฒิสภา 2 คน และจาก
คณะรัฐมนตรี 1 คน

ศาลปกครองมี 2 ระดับ คือ ศาลปกครองชั้นต้น และศาลปกครองสูงสุด

4.3) ศาลทหาร หมายถึง ศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีอาญาที่จำเลยเป็น
ทหารประจำการ ศาลทหารสังกัดกระทรวงกลาโหม มี 3 ชั้น คือ ศาลทหารชั้นต้น ศาลทหารชั้น
กลาง และศาลทหารชั้นสูงสุด

4.4) ศาลยุติธรรม กฎหมายพระธรรมนูญศาลยุติธรรมบัญญัติให้ศาล
ทั้งหลายสังกัดอยู่ในกระทรวงยุติธรรม แบ่งออกเป็น 3 ชั้น ดังนี้

(1) ศาลชั้นต้น เป็นศาลที่รับฟ้องในชั้นเริ่มต้นคดี

(2) ศาลอุทธรณ์ คือศาลชั้นกลางมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่
อุทธรณ์มาจากศาลชั้นต้น

(3) ศาลฎีกา คือ ศาลสูงสุด มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่ฎีกามาจากศาล
อุทธรณ์

5) ราชทัณฑ์ การลงโทษผู้กระทำผิดตามคำพิพากษาของศาลเป็นหน้าที่ของกรม
ราชทัณฑ์ กระทรวงมหาดไทย วิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการกักขังเริ่มต้นจากการจำคุก กักขังหรือกักกัน
ตลอดจนปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดตลอดเวลาที่อยู่ในเรือนจำ

พนักงานเรือนจำ เป็นข้าราชการของกรมราชทัณฑ์ กระทรวงมหาดไทย มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

- (1) ควบคุมดูแลนักโทษในเรือนจำให้ปฏิบัติตามระเบียบของเรือนจำ
- (2) ควบคุมและอบรมความประพฤตินักโทษให้กลับเป็นคนดี
- (3) ช่วยฝึกอบรมอาชีพแก่นักโทษตามนโยบายของเรือนจำ

บทบาทของเรือนจำ เรือนจำแบ่งออกเป็นประเภทต่าง ๆ ดังนี้

- (1) เรือนจำกลาง แบ่งเป็น 3 ประเภท

(1.1) เรือนจำกลางบางฝาง กักขังผู้ต้องหาที่กำหนดโทษจำคุก 10 ปีขึ้นไป และโทษประหารชีวิต

(1.2) เรือนจำกลางประจำเขต คุมขังนักโทษที่กำหนดโทษ 1 – 10 ปี

ปี

(1.3) เรือนจำพิเศษ กักขังผู้ต้องโทษแต่ละประเภท เช่น เด็ก สตรี

คนเป็นโรคเรื้อน

(2) เรือนจำส่วนภูมิภาค แบ่งเป็นเรือนจำจังหวัด เรือนจำอำเภอ กักขังผู้ต้องขังจำคุกไม่เกิน 1 ปี โทษจำแทนค่าปรับและฝากขัง

(3) เรือนจำชั่วคราว จัดตั้งขึ้นชั่วคราว เพื่อดำเนินการเกี่ยวกับกิจกรรมทัณฑปฏิบัติแก่ผู้ต้องขัง เช่น เพื่อฝึกวิชาชีพเกษตรกรรม ประจำศาลเคลื่อนที่

(4) ทัณฑสถาน จัดตั้งเพื่อควบคุมกักขังอบรมและฝึกวิชาชีพผู้ต้องขัง แยกเป็น 4 ประเภทดังนี้

- ทัณฑสถานหญิงเฉพาะสตรี

- ทัณฑสถานวัยหนุ่ม เฉพาะอายุ 18 – 25 ปี

- ทัณฑสถานเปิด เฉพาะนักโทษพิเศษ ประพฤติดี จำคุกไปเพียง

1 – 5 ปี

- ทัณฑสถานบำบัดพิเศษ เฉพาะผู้ติดยาเสพติด

6) การคุมประพฤติ เป็นขั้นตอนหนึ่งของกระบวนการยุติธรรมทั้งก่อนศาลพิพากษาคดีและหลังศาลพิพากษาคดี

หลักการในการควบคุมความประพฤติ

(1) กำหนดให้มีการรายงานตัวเป็นระยะ ๆ เพื่อตรวจสอบและให้คำแนะนำ

(2) ฝึกหัดวิชาชีพต่าง ๆ ให้ตามความสนใจ

(3) ห้ามมิให้ผู้ถูกควบคุมประพฤติไปคบหาสมาคมกับบุคคลที่มีปัญหา

อำนาจหน้าที่ของพนักงานคุมประพฤติ มีดังนี้

- (1) หาข้อมูลต่าง ๆ ของจำเลย ตามที่ศาลสั่งและรายงานศาล
- (2) นำตัวจำเลยไปให้แพทย์ตรวจ
- (3) ควบคุม แนะนำ ตักเตือน เรื่องความประพฤติแก่ผู้คุมประพฤติ
- (4) ควบคุม แนะนำ เรื่องการประกอบอาชีพแก่ผู้คุมประพฤติ
- (5) ติดตาม ตรวจสอบความประพฤติของผู้ถูกคุมประพฤติตามที่ศาล

กำหนด

(6) ทำรายงานการคุมประพฤติเสนอต่อศาล

7) การดำเนินการทางศาล ในทางคดีแพ่ง เมื่อมีการโต้แย้งสิทธิหรือต้องการใช้สิทธิทางศาลเกิดขึ้น จึงดำเนินการฟ้องร้องทางศาล โดยคู่ความต้องแต่งตั้งทนายความให้เป็นผู้ดำเนินการทางศาลให้

การชดเชยจำเลยที่ไม่มีความผิด รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 246 บัญญัติไว้ว่าบุคคลใดตกเป็นจำเลยในคดีอาญาและถูกคุมขังระหว่างการพิจารณาคดี หากปรากฏตามคำพิพากษาอันถึงที่สุดว่า ข้อเท็จจริงฟังเป็นยุติว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิด บุคคลนั้นย่อมมีสิทธิได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายตามสมควร ตลอดจนบรรดาสิทธิที่เสียไป เพราะการนั้นคืน ทั้งนี้ตามเงื่อนไขและวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ

การจ่ายค่าตอบแทนแก่ผู้เสียหายและค่าทดแทนแก่จำเลยในคดีอาญา เรื่องนี้มีบัญญัติไว้ใน พ.ร.บ. ค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ขอนำเสนอบางส่วนที่ควรทราบดังนี้

“จำเลย” หมายความว่า บุคคลซึ่งถูกฟ้องต่อศาลว่าได้กระทำความผิดอาญา

“ค่าตอบแทน” หมายความว่า เงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใดที่ผู้เสียหายมีสิทธิได้รับ เพื่อตอบแทนความเสียหายที่เกิดจากการกระทำผิดทางอาญาของผู้อื่น

“ค่าทดแทน” หมายความว่า เงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใดที่จำเลยมีสิทธิได้รับเนื่องจากการตกเป็นจำเลยในคดีอาญาและถูกคุมขังระหว่างพิจารณาคดีและปรากฏคำพิพากษาว่าจำเลยมิได้กระทำความผิด

(1) ความผิดที่กระทำต่อผู้เสียหายอันอาจได้รับค่าตอบแทน (มาตรา 17)

- ความผิดเกี่ยวกับเพศ
- ความผิดต่อชีวิต
- ความผิดต่อร่างกาย
- ความผิดฐานทำให้แท้งลูก

- ความผิดฐานทอดทิ้งเด็ก คนเจ็บป่วยหรือคนชรา

(2) ค่าตอบแทนผู้เสียหายในคดีอาญา (มาตรา 18)

- ค่าใช้จ่ายที่เป็นการรักษาพยาบาล

- ค่าฟื้นฟูสมรรถภาพทางร่างกายและจิตใจ

- ค่าตอบแทนในกรณีที่ผู้เสียหายถึงแก่ความตาย

- ค่าขาดประโยชน์ที่นำมาหาได้ในระหว่างที่ไม่สามารถ

ประกอบกิจการงานได้ตามปกติ

(3) ค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายให้แก่จำเลย (มาตรา 21)

- ค่าทดแทนการถูกคุมขัง คำนวณเป็นรายวัน (วันละ 70 บาท)

- ค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการรักษาพยาบาลและค่าฟื้นฟูสมรรถภาพ

ทางร่างกายและจิตใจ

- ทดแทนในกรณีที่จำเลยถึงแก่ความตายอันเป็นผลโดยตรงจาก

การดำเนินคดี

- ค่าขาดประโยชน์ที่นำมาหาได้ในระหว่างถูกดำเนินคดี

- ค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการดำเนินคดี

(4) ผู้มีสิทธิยื่นคำขอค่าตอบแทนหรือค่าทดแทน ได้แก่ ผู้เสียหาย จำเลย ทายาท หรือผู้แทนที่กระทรวงยุติธรรม ทั้งนี้ภายในกำหนด 1 ปีนับตั้งแต่วันที่รู้ความผิด

2.3.12 บุคคลธรรมดา

1) สภาพบุคคล (มาตรา 15 – 18)

บุคคลธรรมดาคือ ผู้ที่หลุดจากครรภ์มารดาแล้วอยู่รอดมีชีวิต สภาพบุคคลย่อมเริ่มเมื่ออยู่รอดเป็นทารก และสิ้นสุดสภาพเมื่อตาย ส่วนประกอบของสภาพบุคคล จะต้องมีส่วนต่อไปนี้

(1) สัญชาติ คือความผูกพันกับประเทศ

(2) ชื่อ มีชื่อตัวและชื่อสกุล

(3) ภูมิลำเนา ได้แก่ถิ่นอันบุคคลนั้นอยู่เป็นแหล่งสำคัญ หรืออยู่เสมอ

(4) สถานะ คือสถานะในประเทศชาติ ครอบครัวที่ดำรงอยู่

(5) ความสามารถ คือ การใช้สิทธิและหน้าที่ที่มีอยู่ตามกฎหมายได้

หรือไม่เพียงใด

2) ความสามารถของบุคคล (มาตรา 19 – 36)

ความสามารถของบุคคลหมายถึง การใช้สิทธิและหน้าที่ของบุคคลที่มีอยู่ได้มากน้อยเพียงใด ความสามารถของบุคคลมี 2 ความหมาย คือ ความสามารถในการมีสิทธิต่าง ๆ เช่น สิทธิในทรัพย์สิน สิทธิในการดำเนินคดี เป็นต้น และความสามารถในการใช้สิทธิต่าง ๆ เช่น สามารถในการทำนิติกรรม การสมรส การรับบุตรบุญธรรม เป็นต้น

บุคคลที่ถูกจำกัดความสามารถ ได้แก่

ผู้เยาว์ คือผู้ที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ จะบรรลุนิติภาวะเมื่อ

(1) อายุ 20 ปี บริบูรณ์

(2) สมรสแล้วถูกต้องตามกฎหมาย หญิงชายจะสมรสได้ต่อเมื่ออายุครบ 17 หรือ เมื่อศาลอนุญาตให้สมรสในกรณีอายุไม่ครบ 17 ปี

ความสามารถของผู้เยาว์ ผู้เยาว์สามารถใช้สิทธิหรือทำการใด ๆ ด้วยตนเองได้โดยไม่ต้องขออนุญาตจากผู้แทนโดยชอบธรรม ดังนี้

(1) เป็นการที่ให้เป็นเฉพาะตัว เช่น การสมัครเรียนหนังสือ เป็นต้น

(2) การกระทำได้ ๆ ทั้งสิ้นเพื่อเป็นการได้สิทธิมาหรือเป็นการเพื่อให้หลุดพ้นจากหน้าที่อันใดอันหนึ่ง เช่น การรับมรดก เป็นต้น

(3) ทำการใด ๆ ได้ทั้งสิ้นเพื่อเป็นการสมแก่ฐานะานุรูปของตนและเป็นการอันจำเป็นในการดำรงชีพตามสมควร เช่น การซื้อหนังสือ เป็นต้น

(4) อาจทำพินัยกรรมได้เมื่ออายุครบ 15 ปี

(5) ผู้เยาว์ที่ได้รับอนุญาตจากผู้แทนโดยชอบธรรมในความสัมพันธ์เกี่ยวกับกิจการค้า กฎหมายถือว่าผู้เยาว์มีฐานะเหมือนผู้บรรลุนิติภาวะแล้ว เช่น ชื่อของใช้ส่วนตัว เป็นต้น

ผู้เยาว์ทำนิติกรรม ผู้เยาว์ทำนิติกรรมใด ๆ ต้องได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรมก่อน การใด ๆ ที่ผู้เยาว์ทำลงไปโดยปราศจากความยินยอมของผู้แทนโดยชอบธรรม ถือเป็นโมฆียะ (โมฆียะ หมายถึงมีความสมบูรณ์จนกว่าจะบอกล้าง)

คนไร้ความสามารถ คือ บุคคลวิกลจริตซึ่งศาลได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถและให้อยู่ในความอนุบาลหรือความดูแลของผู้อนุบาล คำสั่งดังกล่าวให้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ผู้มีสิทธิร้องขอต่อศาลให้สั่งบุคคลวิกลจริตเป็นคนไร้ความสามารถมีดังนี้

(1) คู่สมรสของผู้วิกลจริต

(2) บุพการี (บิดามารดา ปู่ย่า ตายาย ทวด)

(3) ผู้สืบสันดาน (ลูก หลาน เหลน)

(4) ผู้ปกครองหรือผู้พิทักษ์

(5) ผู้ปกครองดูแลบุคคลนั้น

(6) พนักงานอัยการ

คนเสมือนไร้ความสามารถ หมายถึงบุคคลซึ่งมีร่างกายพิการ หรือมีจิตฟั่นเฟือน ไม่สมประกอบ หรือประพฤติดูสุรุ่ยสุร่ายเสเพลเป็นอาชิม หรือติดสุรายาเมา จนไม่สามารถจัดทำกรางาน โดยตนเองได้และศาลสั่งให้เป็นคนเสมือนไร้ความสามารถ ผู้เสมือนไร้ความสามารถ ต้องจัดให้อยู่ในความดูแลของผู้พิทักษ์และต้องประกาศในราชกิจจานุเบกษา

ผู้เสมือนไร้ความสามารถกระทำนิติกรรมใด ๆ ได้ทุกประการ ยกเว้น การใดต่อไปนี้ ต้องได้รับความยินยอมจากผู้พิทักษ์ก่อน

(1) การนำทรัพย์สินไปลงทุน

(2) รับคืนทรัพย์สินที่นำไปลงทุน เป็นต้นเงินหรือทุนอย่างอื่น

(3) กู้ยืมเงินผู้อื่นหรือให้ผู้อื่นกู้ยืมเงิน

(4) รับประกันโดยประการใด ๆ อันมีผลให้ตนต้องถูกบังคับชำระหนี้

(5) เช่าหรือให้เช่าอสังหาริมทรัพย์ที่มีกำหนดระยะเวลาเกิน 6 เดือน

(6) เช่าหรือให้เช่าอสังหาริมทรัพย์ที่มีกำหนดระยะเวลาเกินกว่า 3 ปี

(7) ให้ทรัพย์สินของตนแก่ผู้อื่น โดยเสน่หา เว้นแต่การให้ที่พอควรแก่

ฐานะานุรูป เพื่อการกุศล การสังคมหรือตามหน้าที่ธรรมจรรยา

(8) รับการให้โดยมีเงื่อนไขหรือค่าภาระติดพันหรือไม่รับการให้โดย

เสน่หา

(9) ก่อสร้างหรือตัดแปลง โรงเรือนหรือสิ่งปลูกสร้างอย่างอื่นหรือ

ซ่อมแซมอย่างใหญ่

(10) เสนอคดีต่อศาลหรือดำเนินกระบวนการพิจารณาใด ๆ เว้นแต่ร้องขอ

ต่อศาล

(11) ประนีประนอมยอมความหรือมอบข้อพิพาทให้อนุญาตตุลาการ

วินิจฉัย

3) การสิ้นสุดสภาพบุคคล (มาตรา 48 – 64) ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตราที่ 15 บัญญัติว่า สภาพบุคคลสิ้นสุดลงเมื่อตาย

การตายตามกฎหมาย มี 2 ประการคือ

(1) การตายธรรมดา เป็นการตามธรรมชาติ คือบุคคลที่หมดลมหายใจ เมื่อมีการตายเกิดขึ้นสภาพบุคคลย่อมสิ้นสุดลง

(2) การสาบสูญ เป็นการตายตามที่กฎหมายกำหนดไว้ ตามคำสั่งของศาล และต้องประกาศในราชกิจจานุเบกษาว่าเป็นคนสาบสูญ

4) การเป็นคนสาบสูญ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กำหนดเป็นหลักไว้ 2 กรณี ดังนี้

หลักเกณฑ์การเป็นคนสาบสูญ มีดังนี้

(1) บุคคลที่สาบสูญจะต้องสาบสูญจะต้องออกจากภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่ โดยไม่มีผู้ใดรู้ข่าวคราวว่า ผู้นั้นยังมีชีวิตอยู่ หรือตายไปแล้ว ซึ่งกฎหมายกำหนดไว้ ดังนี้

- หายไป 5 ปีสำหรับกรณีธรรมดา

- หายไป 2 ปีในกรณีพิเศษ เช่น หายไปในการรบ หายไปกับเรือ ที่อับปางกลางทะเล เกิดภัยธรรมชาติที่รุนแรง เช่น ไฟไหม้ น้ำท่วม ระเบิดลง เป็นต้น

- ต้องมีคำสั่งศาลว่าเป็นคนสาบสูญ โดยมีผู้มีส่วนได้เสีย เช่น บิดา มารดา สามี ภรรยา บุตร หรือพนักงานอัยการร้องขอต่อศาล

ผลกรเป็นคนสาบสูญ

(1) การเริ่มต้นการสาบสูญตามคำสั่งศาล นับแต่วันหายไปครบ 5 ปี หรือ 2 ปี แล้วแต่กรณี

(2) สิทธิและหน้าที่ต่าง ๆ เป็นอันสิ้นสุดลง

(3) การสาบสูญไม่ทำให้การสมรสขาดจากกัน เป็นเพียงเหตุกรณีฟ้องหย่าเท่านั้น

การถอนคำสั่งแสดงการสาบสูญ ถ้าภายหลังปรากฏความจริงว่ายังมีชีวิตอยู่หรือตายไปในเวลาอื่นผิดไปจากเวลาที่ศาลสั่ง ตัวผู้สาบสูญหรือผู้มีส่วนได้เสียหรือพนักงานอัยการอาจร้องขอต่อศาลให้เพิกถอนคำสั่งแสดงการสาบสูญได้เมื่อศาลมีคำสั่งเพิกถอนแล้วต้องประกาศในราชกิจจานุเบกษาคด้วย

ผลของการถอนคำสั่งแสดงการสาบสูญ ไม่กระทบถึงความสมบูรณ์แห่งการทั้งหลายที่ได้กระทำลงโดยสุจริตระหว่างที่เป็นคนสาบสูญ บุคคลที่ได้ทรัพย์สินมาเนื่องแต่ศาลสั่งแสดงการสาบสูญ แต่ต้องเสียสิทธิของตนไปเพราะคำสั่งถอนการสาบสูญต้องคืนทรัพย์สินส่วนที่ยังเหลืออยู่

2.3.13 นิติบุคคล คือ บุคคลตามกฎหมายที่สมมติขึ้นมา มีสิทธิและหน้าที่เช่นเดียวกับบุคคลธรรมดา

ประเภทของนิติบุคคล (มาตรา 65 – 77)

นิติบุคคลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ได้แก่ สมาคม มูลนิธิ ห้างหุ้นส่วนที่จดทะเบียนแล้ว บริษัทจำกัด ทบวงการเมือง กระทรวง ทบวง กรม วิศวกรรม

นิติบุคคลตามกฎหมายอื่น ๆ ได้แก่ มหาวิทยาลัย รัฐวิสาหกิจ สหกรณ์ บริษัทมหาชนจำกัด ฯลฯ

สิทธิและหน้าที่ของนิติบุคคล กฎหมายจำกัดสิทธิและหน้าที่ของนิติบุคคลไว้ 2 ประการ คือ

1) สิทธิและหน้าที่ภายในขอบเขตวัตถุประสงค์ หมายความว่านิติบุคคลที่ได้รับระบุไว้ในข้อบังคับ หรือตราสารจัดตั้งว่ามีวัตถุประสงค์เพื่อการใด กฎหมายจำกัดให้มีสิทธิและหน้าที่ที่เกี่ยวกับการนั้นเท่านั้น

2) สิทธิและหน้าที่ซึ่งว่าโดยสภาพจะพึงเป็นได้เฉพาะแก่บุคคลธรรมดา เพราะนิติบุคคลไม่มีชีวิต เช่น ไม่มีสิทธิเลือกตั้ง ไม่อาจสมรสได้ เป็นต้น

การจัดการนิติบุคคล ต้องมีบุคคลธรรมดาเป็นตัวแทนในการดำเนินการ ดังนี้

1) ผู้แทนนิติบุคคล จะมีคนเดียวหรือหลายคนก็ได้ ตามกฎหมายข้อบังคับ หรือตราสารจัดตั้งกำหนดไว้

2) อำนาจของผู้แทนนิติบุคคล มีกำหนดไว้ในกฎหมายข้อบังคับหรือตราสารจัดตั้งว่าจะมีอำนาจทำอะไรได้บ้าง

3) ความรับผิดชอบของผู้แทนนิติบุคคล กฎหมายบัญญัติไว้ว่า ถ้าการกระทำตามหน้าที่ของนอตอบุคคล หรือผู้มีอำนาจทำการแทนนิติบุคคล เป็นเหตุให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่น นิติบุคคลนั้นต้องรับผิดชอบชดเชยค่าสินไหมทดแทน เพื่อความเสียหายนั้น แต่ไม่สูญเสียสิทธิที่จะไล่เบี้ยเอาแก่ผู้ก่อความเสียหาย

การสิ้นสภาพนิติบุคคล มีดังนี้

1) สิ้นสภาพไปตามกำหนดเวลาที่ระบุไว้ในข้อบังคับ

2) สิ้นสภาพโดยสมาชิกตกลงกัน

3) สิ้นสภาพโดยกฎหมายยกเลิก

4) สิ้นสภาพโดยคำสั่งศาลให้เลิก

นิติบุคคลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ประกอบด้วยทบวงการเมือง สมาคม มูลนิธิ ห้างหุ้นส่วนที่จดทะเบียนแล้วและบริษัทจำกัด

ทบวงการเมือง ได้แก่ กระทรวง ทบวง และกรม ซึ่งเป็นการจัดระเบียบบริหารราชการส่วนกลาง

สมาคม คือ องค์กรที่ก่อตั้งขึ้นเพื่อดำเนินกิจการใดกิจการหนึ่งที่มีได้หวังผลกำไร

มูลนิธิ คือทรัพย์สินที่ได้จัดสรรไว้โดยเฉพาะสำหรับวัตถุประสงค์เพื่อการกุศล สาธารณะ การศาสนา ศิลปะ วิทยาศาสตร์ วรรณคดี การศึกษา หรือเพื่อสาธารณะประโยชน์อย่างอื่น โดยมีได้มุ่งหาประโยชน์มาแบ่งปันกัน

ห้างหุ้นส่วนจำกัดที่จดทะเบียนแล้ว ห้างหุ้นส่วน คือ บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปตกลงทำกิจการร่วมกันเพื่อแสวงหากำไรมาแบ่งปันกัน การดำเนินงานของห้างหุ้นส่วนต้องอยู่ในกรอบและประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

บริษัทจำกัด บริษัทคือธุรกิจที่ตั้งขึ้นด้วยการแบ่งทุนออกเป็นหุ้น หุ้นละเท่ากัน โดยผู้ถือหุ้นต่างรับผิดชอบจำกัดเพียงไม่เกินจำนวนเงินที่ตนยังส่งใช้ไม่ครบมูลค่าของหุ้นที่ตนถือ บริษัทต้องจดทะเบียนเสมอ

2.3.14 กฎหมายว่าด้วยทรัพย์สิน

ทรัพย์สิน หมายความว่า วัตถุที่มีรูปร่าง (มาตราที่ 137) คำว่ารูปร่างหมายถึงสิ่งที่เรามองเห็นได้ด้วยตา จับต้องและสัมผัสได้

ทรัพย์สิน หมายความว่ารวมทั้งทรัพย์สินและวัตถุไม่มีรูปร่าง ซึ่งอาจมีราคาและถือเอาได้ (มาตราที่ 138) แม้กฎหมายจะบัญญัติไว้ดังกล่าวข้างต้น นักกฎหมายส่วนใหญ่ก็ไม่ได้มีความเห็นว่า วัตถุที่มีรูปร่างทุกชนิดจะเป็นทรัพย์สินไปทั้งหมด เช่น ดวงตาม ก้อนเมฆ น้ำทะเล เป็นต้น

ประเภทของทรัพย์สิน (มาตรา 139 – 148) ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ แบ่งทรัพย์สินออกเป็น 5 ชนิด

1) อสังหาริมทรัพย์ (มาตรา 139) หมายความว่า ที่ดินและทรัพย์สินอันติดอยู่ในที่ดินมีลักษณะเป็นการถาวรประกอบเป็นอันเดียวกับที่ดินนั้น และหมายรวมถึงทรัพย์สินอันเกี่ยวกับที่ดิน หรือทรัพย์สินที่ติดอยู่กับที่ดินหรือประกอบเป็นอันเดียวกับที่ดินนั้นด้วย (มาตรา 139) จากบทบัญญัติดังกล่าว เราอาจแบ่งอสังหาริมทรัพย์ ออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้

- (1) ที่ดิน
- (2) ทรัพย์สินอันติดอยู่กับที่ดิน
- (3) ทรัพย์สินที่ประกอบเป็นอันเดียวกับที่ดิน
- (4) ทรัพย์สินอันเกี่ยวกับที่ดิน

2) อสังหาริมทรัพย์ (มาตรา 140) หมายความว่า ทรัพย์สินอื่นนอกจากอสังหาริมทรัพย์และหมายความถึงทรัพย์สินอันเกี่ยวกับทรัพย์สินนั้นด้วย (มาตรา 140) จากบทบัญญัติของกฎหมายดังกล่าว อสังหาริมทรัพย์มีกฎหมายดังนี้

(1) ทรัพย์สินอื่นที่ไม่ใช่ทรัพย์สิน อสังหาริมทรัพย์ หมายความว่า ทรัพย์สินใดที่ไม่เป็นอสังหาริมทรัพย์แล้วให้ถือว่าเป็นอสังหาริมทรัพย์ทั้งสิ้น

(2) สิทธิอันเกี่ยวกับสังหาริมทรัพย์นั้น เช่น กรรมสิทธิ์ในรถยนต์ สิทธิเช่ารถ สิทธิของผู้รับจำนำ และสิทธิในสังหาริมทรัพย์ที่ไม่มีรูปร่าง

3) ทรัพย์แบ่งได้ (มาตรา 141) หมายความว่า ทรัพย์อันอาจแยกออกจากกันเป็นส่วนต่าง ๆ ได้จริงถนัดชัดแจ้งแต่ละส่วน ได้รูปปริบูรณ์ถ้าพึงตัว เช่น ข้าว น้ำมัน ทราย ผ้า ที่ดิน แร่ เป็นต้น

4) ทรัพย์แบ่งไม่ได้ (มาตรา 142) หมายความว่า ทรัพย์อันจะแยกออกจากกันไม่ได้ นอกจากเปลี่ยนแปลงสถานะของทรัพย์ และหมายความรวมถึงทรัพย์ที่มีกฎหมายบัญญัติว่าแบ่งไม่ได้ด้วย

5) ทรัพย์นอกพาณิชย์ (มาตรา 143) หมายความว่า ทรัพย์ที่ไม่สามารถถือเอาได้และทรัพย์ที่โอนให้แก่กันไม่ได้โดยชอบด้วยกฎหมาย (มาตรา 143)

ส่วนควบ อุปกรณ์ และดอกผลของทรัพย์ (มาตรา 144 – 148)

1) ส่วนควบของทรัพย์ หมายความว่า ส่วนซึ่งโดยสภาพของทรัพย์หรืออาจโดยจารีตประเพณีแห่งท้องถิ่นเป็นสาระสำคัญในความเป็นอยู่ของทรัพย์นั้น และไม่อาจแยกจากกันได้ นอกจากจะทำลาย ทำให้บุบสลาย (มาตรา 144)

2) อุปกรณ์ของทรัพย์ หมายความว่า สังหาริมทรัพย์ซึ่งโดยปกตินิยมเฉพาะท้องถิ่นหรือโดยเจตนาชัดแจ้งของเจ้าของทรัพย์ที่เป็นประธาน ของใช้ประจำอยู่กับทรัพย์ที่เป็นประธานเป็นอาณัติเพื่อประโยชน์แก่การจัดการดูแล ใช้น้อย หรือรักษาทรัพย์ที่เป็นประธาน และเจ้าของทรัพย์ได้นำมาสู่ทรัพย์ที่เป็นประธานโดยการนำมาติด ต่อ หรือปรับเข้าไว้ หรือทำโดยประการอื่นใดในฐานะเป็นของใช้ประกอบทรัพย์ที่เป็นประธาน

3) ดอกผลของทรัพย์ ได้แก่

ดอกธรรมดา หมายความว่า สิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติของทรัพย์ซึ่งได้มาจากตัวทรัพย์โดยการมีหรือใช้ทรัพย์นั้นตามปกตินิยม และสามารถถือเอาได้เมื่อขาดจากทรัพย์นั้น ได้แก่ ลูกสัตว์ นำนม ผลไม้ ไข่ เห็ด หน่อไม้ ฯลฯ

ดอกนิตินัย หมายความว่า ทรัพย์หรือประโยชน์อย่างอื่นที่เจ้าของทรัพย์ได้มาเป็นครั้งคราวจากผู้อื่นเนื่องจากการที่ได้ใช้ทรัพย์นั้น และสามารถคำนวณและถือเอาเป็นรายวันตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ ได้แก่ ดอกเบี้ย ค่าเช่า กำไร เงินปันผล ฯลฯ

บุคคลสิทธิและทรัพย์สิน

บุคคลสิทธิ หมายถึง สิทธิที่มีอยู่เหนือตัวบุคคลซึ่งเป็นคู่กรณีที่เป็นสิทธิที่บังคับเอากับตัวบุคคลที่เป็นคู่กรณี ให้กระทำการ งดเว้นกระทำการหรือส่งมอบทรัพย์สินให้ เช่น สิทธิตามสัญญาจ้าง

ทรัพย์สิน สิทธิ หมายถึง สิทธิของบุคคลที่อยู่เหนือทรัพย์สิน ได้แก่ กรรมสิทธิ์ สิทธิครอบครอง สิทธิเก็บเงิน สิทธิเหนือพื้นดิน สิทธิจำนอง สิทธิจำนำ ลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร เป็นต้น

2.3.15 กฎหมายว่าด้วยนิติกรรม

ความหมายของนิติกรรม (มาตรา 149 – 153)

นิติกรรม หมายความว่า การใด ๆ อันทำลงโดยชอบด้วยกฎหมายและด้วยใจสมัครมุ่ง โดยตรงต่อการผูกนิติสัมพันธ์ขึ้นระหว่างบุคคลเพื่อจะก่อ เปลี่ยนแปลง โอน สงวน หรือระงับซึ่ง สิทธิ (มาตรา 149)

องค์ประกอบของนิติกรรม

- 2) การแสดงเจตนาทำโดยสมัครใจ
- 3) วิธีแสดงเจตนาชอบด้วยกฎหมาย
- 4) ผู้แสดงเจตนามุ่งที่จะก่อให้เกิดความผูกพันกันตามกฎหมาย
- 5) มีการเคลื่อนไหวในสิทธิ คือการก่อ เปลี่ยนแปลง โอน สงวน หรือระงับสิทธิ

ประเภทของนิติกรรม

- 1) นิติกรรมฝ่ายเดียว คือ การกระทำที่สมบูรณ์เป็นนิติกรรมได้โดยอาศัยเจตนาจากบุคคลเพียงฝ่ายเดียว เช่น สัญญาค้ำประกัน การทำพินัยกรรม เป็นต้น
- 2) นิติกรรมสองฝ่าย คือการกระทำที่สมบูรณ์เป็นนิติกรรมเมื่อมีการแสดงเจตนาจากบุคคลทั้งสองฝ่าย นั่นคือมีทั้งคำเสนอและคำสนอง เช่น สัญญาจ้างแรงงาน สัญญาซื้อขาย เป็นต้น

ความสมบูรณ์ของนิติกรรม มีหลักเกณฑ์ดังนี้

1) ความสามารถของผู้ทำนิติกรรม ผู้แสดงเจตนาทำนิติกรรมต้องมีความสามารถตามกฎหมาย คือ ต้องไม่เป็นผู้อยู่ในวัยคนไร้ความสามารถหรือคนวิกลจริต

2) วัตถุประสงค์ของนิติกรรม กฎหมายยอมให้บุคคลทำนิติกรรมอย่างกว้างขวาง ยกเว้นกรณีต่อไปนี้

(1) เป็นการห้ามโดยชัดแจ้งตามกฎหมาย เช่น สัญญาจ้างฆ่าคน สัญญาซื้อขายยาเสพติด

(2) เป็นการพันวิสัย เช่น ตกลงซื้อขายดวงจันทร์ การให้เช่าไม้กวาดแม่มด เป็นต้น

(3) เป็นการขัดขวางต่อความสงบเรียบร้อย และศีลธรรมอันดีของประชาชน

3) แบบของนิติกรรม ที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์กำหนดไว้มี 5 ชนิด ดังนี้

- (1) การส่งมอบทรัพย์สิน
- (2) การทำเป็นหนังสือ
- (3) การจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่
- (4) การทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่
- (5) แบบพิเศษ

4) การแสดงเจตนาทำนิติกรรม นิติกรรมจะมีผลสมบูรณ์ก็ต่อเมื่อเป็นนิติกรรมที่เกิดจากเจตนาแท้จริงอันเป็นเจตนาโดยบริสุทธิ์ของคู่กรณี (มาตรา 154 – 171)

การแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมที่ไม่ตรงกับเจตนาที่แท้จริงมี 2 กรณี ดังนี้

- (1) การแสดงเจตนาไม่แท้จริง มี 3 กรณี ดังนี้

- เจตนาซ่อนเร้น
- เจตนาลวง
- นิติกรรมอำพราง

(2) การแสดงเจตนาโดยวิปริต (มาตรา 156 – 170) หมายถึง การที่บุคคลแสดงเจตนาออกมาโดยมิได้เกิดจากใจจริง แต่เนื่องจากสำคัญผิด ภูกษ้อผล หรือถูกข่มขู่ นิติกรรมที่เกิดขึ้นจึงไม่สมบูรณ์

การแสดงเจตนาวิปริต มี 3 กรณี ดังนี้

- เพราะสำคัญผิด
- เพราะกลล้อลผล
- เพราะการข่มขู่

โมฆะกรรมและโมฆียกรรม (มาตรา 172 – 181)

โมฆะกรรม คือนิติกรรมที่ตกเป็นอันเสียเปล่า ใช้บังคับไม่ได้ ไม่เกิดผลทางกฎหมาย ไม่ทำให้คู่กรณีมีความผูกพันกัน ผลของโมฆะกรรมมีดังนี้

- 1) ผู้มีส่วนได้เสียนิติกรรมกล่าวอ้างได้เสมอ
- 2) โมฆะกรรม ไม่มีอายุความกล่าวอ้างได้ตลอดไป
- 3) โมฆะกรรมให้สัตยาบันแก่กันไม่ได้

4) ผู้ได้ทรัพย์สินไปเพราะนิติกรรมเป็น โมฆะต้องส่งคืนทรัพย์สิน ส่วนดอกผลที่เกิดขึ้นขณะครอบครองทรัพย์สิน ถ้าได้รับทรัพย์สินโดยสุจริตไม่ต้องคืน

โมฆียกรรม คือนิติกรรมที่ทำขึ้นแล้วมีผลตามกฎหมาย จนกว่าจะถูกบอกล้างให้นิติกรรมนั้นเป็นโมฆะแต่วันเริ่มแรกที่ทำนิติกรรม แต่ถ้าไม่มีการให้สัตยาบัน นิติกรรมนั้นจะสมบูรณ์มาแต่เริ่มแรกใช้ได้ตลอดไป

ผลแห่งนิติกรรมที่เป็นโมฆียกรรม

- 1) สมบูรณ์จนกว่าจะถูกบอกล้าง
- 2) อาจให้สัตยาบันได้

2.3.16 กฎหมายว่าด้วยสัญญา

สัญญา คือ นิติกรรมหลายฝ่าย เกิดจากความสมัครใจของกลุ่มซึ่งมีเจตนาที่จะก่อให้เกิดความผูกพันกันตามกฎหมาย สัญญาต้องประกอบด้วย

- 1) คู่สัญญาสองฝ่ายขึ้นไป ได้แก่ผู้เสนอและผู้สนอง
- 2) คำเสนอและคำสนอง ซึ่งถูกต้องตรงกัน
- 3) วัตถุประสงค์ของสัญญา

การก่อให้เกิดสัญญา สัญญาจะเกิดขึ้นได้ต้องประกอบด้วยคำเสนอและคำสนอง คำเสนอหมายถึง คำขอให้เข้าทำสัญญาโดยมีความประสงค์จะให้สัญญาเกิดขึ้นแน่นอน ลักษณะของคำเสนอมีดังนี้

- 1) เป็นนิติกรรมฝ่ายเดียวที่ต้องมีผู้รับการแสดงเจตนา
- 2) ต้องแสดงเจตนาโดยชัดแจ้ง
- 3) การแสดงเจตนา นั้น จะเสนอต่อบุคคลเดียวหรือสาธารณะก็ได้
- 4) ผู้เสนอจะปฏิเสธไม่ได้ถ้ามีผู้สนอง

คำสนองหมายถึง คำตอบรับเข้าทำสัญญาตามกำหนด ลักษณะของคำสนองมีดังนี้

- 1) เป็นนิติกรรมฝ่ายเดียวที่ต้องมีผู้รับการแสดงเจตนา
- 2) เป็นการแสดงเจตนาต่อบุคคลโดยเฉพาะเจาะจง
- 3) ต้องมีความชัดเจนแน่นอนปราศจากเงื่อนไข
- 4) การสนองอาจจะโดยชัดแจ้งหรือโดยปริยายก็ได้

ประเภทของสัญญา

- 1) สัญญาต่างตอบแทน – สัญญาไม่ต่างตอบแทน
- 2) สัญญามีค่าตอบแทน – สัญญาไม่มีค่าตอบแทน
- 3) สัญญาประธาน – สัญญาอุปกรณ์
- 4) สัญญาเพื่อประโยชน์ของบุคคลภายนอก

มัดจำ และเบี้ยปรับ (มาตรา 377 – 385)

เพื่อเป็นพยานหลักฐานว่า สัญญาได้เกิดขึ้นแล้วและเป็นหลักประกันในการปฏิบัติตามสัญญาด้วย

เบี้ยปรับ หมายถึง ค่าเสียหายหรือค่าสินไหมทดแทนความเสียหายซึ่งคู่สัญญาได้กำหนดไว้ล่วงหน้า กล่าวคือลูกหนี้ให้สัญญาว่าหากลูกหนี้ไม่ชำระหนี้หรือชำระหนี้ไม่ถูกต้องตามสมควรให้แก่เจ้าหนี้แล้วเจ้าหนี้มีสิทธิยึดเอา หรือเรียกคืนเบี้ยปรับตามที่กำหนดไว้ได้

การเลิกสัญญา (มาตรา 386 – 394)

สิทธิในการเลิกสัญญามี 2 กรณี

1) โดยข้อสัญญา โยกำหนดให้คู่สัญญามีสิทธิเลิกสัญญาได้ หากมีเหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้นตามที่กำหนดไว้ในสัญญา

2) โดยบทบัญญัติแห่งกฎหมาย มี 3 กรณี ดังนี้

(1) กรณีลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ ทำให้เจ้าหนี้เสียหาย เจ้าหนี้มีสิทธิบอกเลิกสัญญาได้ โดยแจ้งลูกหนี้ก่อน

(2) กรณีหนี้มีกำหนดเวลาชำระหนี้ หากลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ภายในกำหนดเวลา เจ้าหนี้บอกเลิกสัญญาได้ทันที

(3) กรณีชำระหนี้เป็นพันธวิสัยไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วนเพราะความผิดของลูกหนี้ เจ้าหนี้มีสิทธิได้รับค่าสินไหมทดแทนจากความเสียหายใด ๆ อันเกิดจากการไม่ชำระหนี้ และมีสิทธิบอกเลิกสัญญาได้

อายุความ หมายถึง ระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดเกี่ยวกับการฟ้องคดี หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งว่าอายุความ คือ ระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดเพื่อให้คู่กรณีดำเนินการเรียกร้องสิทธิต่อกัน หากมิได้ฟ้องร้องคดีภายในระยะเวลาที่กำหนดยอมทำให้คู่กรณีเสียสิทธิเรียกร้องต่อกัน เรียกว่า “คดีขาดอายุความ”

ประเภทของอายุความ

1) อายุความได้สิทธิ หมายถึง อายุความที่ทำให้ได้สิทธิมา

2) อายุความเสียสิทธิ หมายถึง อายุความที่ทำให้เจ้าหนี้หรือผู้มีสิทธิฟ้องร้องแล้วมิได้ใช้สิทธินั้นภายในเวลาที่กำหนดจะทำให้เสียสิทธิไป

กำหนดอายุความ กฎหมายกำหนดไว้ 3 ระยะ คือ 2 ปี 5 ปี และ 10 ปี แล้วแต่กรณี

2.3.17 กฎหมายลักษณะหนี้

ความหมายของหนี้ หนี้เป็นนิติสัมพันธ์ระหว่างบุคคลสองฝ่ายโดยฝ่ายหนึ่งเรียกว่า เจ้าหนี้ชอบที่จะได้รับชำระหนี้โดยส่งมอบทรัพย์สิน หรือโดยกระทำการหรือโดยการงดเว้นกระทำการจากบุคคลอีกฝ่ายหนึ่งเรียกว่า ลูกหนี้

ลักษณะสำคัญของหนี้มี 3 ประการ ดังนี้

1) เจ้าหนี้ ลูกหนี้ หนี้แต่ละราย จะต้องมีบุคคลสองฝ่ายมาเกี่ยวข้องกันเสมอ โดยฝ่ายหนึ่งเป็นเจ้าของหนี้ อีกฝ่ายหนึ่งเป็นลูกหนี้

2) นิติสัมพันธ์ การที่บุคคลสองฝ่ายจะเป็นเจ้าหนี้ ลูกหนี้ต่อกันได้ จะต้องมิตินิติสัมพันธ์ต่อกันทางใดทางหนึ่ง ซึ่งความสัมพันธ์ดังกล่าวก่อให้เกิดสิทธิเรียกร้องแก่ฝ่ายเจ้าหนี้ และก่อให้เกิดหน้าที่แก่ฝ่ายลูกหนี้อื่นที่จะต้องปฏิบัติ

3) วัตถุประสงค์ คือ ข้อกำหนดว่า ลูกหนี้จะต้องปฏิบัติตามชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ ด้วยวิธีใด ซึ่งได้แก่การส่งมอบทรัพย์สิน การกระทำการหรือการงดเว้นกระทำการ

บ่อเกิดแห่งหนี้ (มาตรา 354 - 422) หมายถึง พฤติกรรมหรือความผูกพันในอันจะก่อให้เกิดสิทธิและหน้าที่ระหว่างบุคคลสองฝ่าย ซึ่งสามารถบังคับกันได้ตามกฎหมายลักษณะหนี้ บ่อเกิดแห่งหนี้มี 5 ประการ ดังนี้

1) สัญญา หมายถึง ความตกลงของบุคคลสองฝ่ายโดยมีเจตนาที่จะก่อให้เกิดความผูกพันตามกฎหมาย

2) การจัดการงานนอกสั่ง หมายถึง การที่บุคคลหนึ่งเข้าไปทำกิจการแทนผู้อื่น โดยเจ้าของมิได้วานหรือใช้ให้ทำหรือทำโดยไม่มีสิทธิที่จะทำกิจการนั้นแทนผู้อื่น หากได้จัดการไปในทางสมประโยชน์แก่เจ้าของกิจการ ผู้เข้าทำกิจการแทนผู้อื่นก็ย่อมมีสิทธิที่จะเรียกร้องค่าใช้จ่ายที่ตนได้เสียไปจากเจ้าของกิจการนั้นคืนได้ (มาตรา 255)

3) ลากมิควรได้ หมายถึง การที่บุคคลหนึ่งได้ประโยชน์โดยคนไม่มีสิทธิอันควรจะได้ตามกฎหมาย

4) การละเมิด หมายถึง การที่บุคคลใดไม่ว่าจะจงใจหรือประมาทเลินเล่อ กระทำต่อบุคคลอื่นโดยผิดกฎหมาย เป็นเหตุให้ผู้อื่นเสียหายถึงแก่ชีวิต ร่างกาย อนามัย เสรีภาพ ทรัพย์สิน หรือสิทธิอย่างใดอย่างหนึ่ง (มาตรา 420)

5) บทบัญญัติแห่งกฎหมาย เป็นมูลหนี้ที่กฎหมายกำหนดไว้เป็นการเฉพาะว่าค เป็นหน้าที่ของบุคคลบางประเภทที่ต้องทำการชำระหนี้ เช่น การเสียภาษี การจ่ายค่าเลี้ยงดู การจ่ายค่าชดเชยตามกฎหมายแรงงาน เป็นต้น

หลักทั่วไปในการชำระหนี้ (มาตรา 214 – 335)

1) หนี้ที่ไม่มีกำหนดเวลาชำระ เจ้าหนี้จะเรียกให้ลูกหนี้ชำระเมื่อใดก็ได้ ลูกหนี้จะต้องชำระตามคำเรียกร้องของเจ้าหนี้

2) หนี้มีกำหนดเวลาชำระ หมายถึง หนี้ที่กำหนดเวลาชำระเป็นการแน่นอน เจ้าหนี้จะเรียกให้ลูกหนี้ชำระได้ก็ต่อเมื่อหนี้ครบกำหนดตามเวลาที่ระบุไว้

การชำระหนี้กลายเป็นพันธวิสัย ถ้าลูกหนี้ไม่สามารถชำระหนี้โดยอ้างว่าพันธวิสัย ลูกหนี้จะพ้นผิดหรือไม่จะต้องพิจารณาเป็นเรื่อง ๆ ไป ดังนี้

- 1) ถ้าเหตุพันธวิสัยเป็นเรื่องที่ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบ ลูกหนี้ต้องใช้ค่าสินไหมทดแทน
- 2) ถ้าการชำระหนี้เป็นอันพันธวิสัยเกิดขึ้นหลังจากการก่อหนี้ ซึ่งไม่ใช่ความผิดของลูกหนี้ ลูกหนี้เป็นอันพ้นจากการชำระหนี้

การบังคับชำระหนี้ กระทำได้หลายกรณี ดังนี้

- 1) ถ้าลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ เจ้าหนี้ฟ้องร้องต่อศาลได้ ถ้าสภาพแห่งหนี้เปิดช่องให้สามารถบังคับหนี้ได้
- 2) ถ้าสภาพหนี้ไม่เปิดช่องให้สามารถบังคับชำระหนี้ได้
- 3) ถ้าลูกหนี้เพิกเฉยไม่ใช้สิทธิเรียกร้องจนทำให้เจ้าหนี้เสียเปรียบ เจ้าหนี้ใช้สิทธิของลูกหนี้ได้เว้นแต่ข้อที่เป็นการของลูกหนี้โดยเฉพาะ
- 4) เจ้าหนี้สามารถฟ้องร้องให้เพิกถอนการโอนได้ ถ้าลูกหนี้กระทำการให้เจ้าหนี้เสียเปรียบโดยการฉ้อฉล เช่น โอนทรัพย์สินให้แก่บุคคลอื่น โดยรู้อยู่แล้วว่าทำให้เจ้าหนี้เสียเปรียบ เจ้าหนี้สามารถฟ้องร้องให้เพิกถอนการโอนได้

2.3.18 กฎหมายครอบครัว

การหมั้น (มาตรา 1435 – 1447) คือ สัญญาที่ฝ่ายชายทำกับฝ่ายหญิงโดยชอบด้วยกฎหมายว่าจะสมรสอยู่กินด้วยกันฉันสามีภรรยา

เงื่อนไขการหมั้น

- 1) ชายและหญิงต้องอายุครบ 17 ปีบริบูรณ์
- 2) ชายและหญิงที่เป็นผู้เยาว์จะต้องได้รับความยินยอมจากบิดามารดาหรือผู้ปกครอง
- 3) ต้องมีการส่งมอบของหมั้น หรือโอนทรัพย์สินอันเป็นของหมั้นแก่หญิง ของหมั้นจะต้องเป็นทรัพย์สิน

ผลของสัญญาหมั้น การหมั้นไม่เป็นเหตุฟ้องร้องให้ทำการสมรสกันได้ เพราะสภาพของสัญญาไม่เปิดช่องให้บังคับได้ กรณีมีเหตุทำให้ชายละหญิงไม่อาจทำการสมรสกันได้ มีข้อพิจารณาเรื่องของการหมั้น ดังนี้

- 1) กรณีไม่ต้องคืนของหมั้น เช่น ชายหรือหญิงตายก่อนการสมรส
- 2) กรณีต้องคืนของหมั้น เช่น หญิงไม่ยอมจดทะเบียนสมรส โดยไม่มีเหตุที่จะอ้างกฎหมายได้ หรือหญิงไปร่วมประเวณีกับชายอื่น

การสิ้นสุดสัญญาหมั้น

- 1) คู่หมั้นตกลงเลิกสัญญาหมั้นด้วยใจสมัครทั้งสองฝ่าย
- 2) การบอกล้างสัญญาหมั้นที่เป็น โฆษะ
- 3) ความตายของคู่หมั้น
- 4) การบอกเลิกสัญญาหมั้น เมื่อมีเหตุสำคัญเกิดขึ้นกับคู่หมั้นของอีกฝ่ายหนึ่ง

สินสอด (มาตรา 1437) คือ ทรัพย์สินที่ฝ่ายชายมอบให้แก่ฝ่ายหญิงเป็นค่าตอบแทนที่ผู้ใหญ่ว่าฝ่ายหญิงเลี้ยงดูหญิงมาจนได้สมรสกับชาย การหมั้นหรือสมรสโดยไม่มีสินสอดหรือไม่ก็ได้

การสมรส (มาตรา 1448 – 1460) คือ การที่ชายและหญิงสมัครใจอยู่กินกันฉันสามีภริยาชั่วชีวิต โดยไม่เกี่ยวข้องกับคู่สาวกับบุคคลอื่นอีก

หลักเกณฑ์ทั่วไปในการสมรส

- 1) คู่สมรสฝ่ายหนึ่งต้องเป็นชาย อีกฝ่ายหนึ่งต้องเป็นหญิงโดยถือเพศตามที่กำหนด
- 2) การสมรสต้องทำโดยสมัครใจของชายและหญิง
- 3) คู่สมรสต้องอยู่กินกันฉันสามีภริยาไปจนชั่วชีวิต
- 4) จะต้องมิใช่คู่สมรสเพียงคนเดียว
- 5) จะต้องมิใช่การจดทะเบียน

เงื่อนไขการสมรสมี 2 ประเภท

- 1) เงื่อนไขการสมรสที่เป็น โฆษะ

- ชายหรือหญิงเป็นคนวิกลจริตหรือบุคคลที่ศาลสั่งให้เป็นคนไร้

ความสามารถ

- ชายหรือหญิงเป็นญาติสืบสายโลหิตโดยตรงหรือเป็นพี่น้องร่วมบิดามารดา หรือร่วมญาติบิดาหรือมารดาเดียวกัน

- ชายหรือหญิงเป็นคู่สมรสของบุคคลอื่นอยู่ขณะทำการสมรส

- 2) เงื่อนไขการสมรสที่เป็น โฆษะ (มาตรา 1504 – 1510) ในกรณีต่อไปนี้

- ชายและหญิงมีอายุไม่ครบ 17 ปีบริบูรณ์

- ผู้เยาว์ที่จะทำการสมรสไม่ได้รับความยินยอมจากบิดามารดาหรือ

ผู้ปกครอง

- การสมรสโดยถูกกลั่นแกล้ง หรือหลอกลวงให้ทำการสมรส

- การสมรสโดยถูกข่มขู่อันถึงขนาด ซึ่งถ้ามิได้มีการข่มขู่จะไม่ทำการ

สมรส

การสิ้นสุดการสมรส (มาตรา 1501 – 1503)

- 1) คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งถึงแก่ความตาย

2) การหย่าโดยความยินยอมของทั้งสองฝ่าย

3) การหย่าโดยฟ้องหย่า

2.3.19 กฎหมายมรดก

กองมรดก (มาตรา 1600) หมายถึง ทรัพย์สินทุกชนิดของผู้ตายที่มีอยู่ก่อนตาย รวมตลอดทั้ง สิทธิ หน้าที่และความรับผิดชอบต่าง ๆ เว้นแต่ตามกฎหมาย กองมรดกประกอบด้วยสิ่งต่าง ๆ 4 ประเภท ดังนี้

- 1) ทรัพย์สินทุกชนิดของผู้ตาย
- 2) สิทธิต่าง ๆ ของผู้ตาย
- 3) หน้าที่ของผู้ตาย
- 4) ความรับผิดชอบของผู้ตาย

การตกทอดทรัพย์สินแห่งมรดก (มาตรา 1601 – 1603) มรดกอาจตกไปยังทายาทได้ 2 ลักษณะ ดังนี้

- 1) ตกทอดโดยทางกฎหมาย
- 2) ตกทอดโดยผลทางพินัยกรรม

ผู้มีสิทธิรับมรดก (มาตรา 1620 - 1628) อาจเป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลแล้วแต่กรณี ดังนี้

- 1) ทายาท แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ทายาทโดยธรรม และทายาทโดยพินัยกรรม
- 2) วัด เมื่อพระภิกษุถึงแก่ความตาย ทรัพย์สินจะตกเป็นของวัด หากทรัพย์สินได้มาก่อนบวชถือเป็นมรดกตกแก่ทายาทต่อไป
- 3) แผ่นดิน กรณี ไม่มีผู้รับมรดก ทรัพย์สินจะตกเป็นของแผ่นดิน คือ รั้วนั่นเอง

ทายาทโดยธรรม (มาตรา 1629 – 1631) หมายถึง ทายาทที่กฎหมายบัญญัติว่าให้มีสิทธิรับมรดกของเจ้ามรดก นั่นคือ เป็นทายาทโดยผลของกฎหมายนั่นเอง แบ่งเป็น 2 ประเภท ดังนี้

- 1) ทายาทโดยธรรมที่เป็นญาติ
- 3) ทายาทโดยธรรมที่เป็นคู่สมรส

การรับมรดกแทนที่ มีลักษณะสำคัญ ดังนี้

1) เมื่อบุคคลใดต้องถือว่าถึงแก่ความตายให้มีการรับมรดกแทนที่กันได้
2) ทายาทโดยธรรมอันดับ 2 (บิดามารดา) และอันดับ 5 (ปู่ ย่า ตา ยาย) ถ้าถึงแก่ความตายไม่ให้มีการรับมรดกแทนที่

- 3) การรับมรดกแทนที่ ใช้บังคับเฉพาะทายาทโดยธรรม
- 4) สิทธิรับมรดกแทนที่นั้น ได้เฉพาะแก่ผู้สันดานโดยตรง

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

โอภาส โทคบุดร. (2542). ศึกษาความต้องการความรู้เรื่องกฎหมายเบื้องต้นที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของนักศึกษาวิทยาลัยเทคนิคภูเก็ต มีวัตถุประสงค์ เพื่อทราบระดับความต้องการความรู้เรื่องกฎหมายเบื้องต้นที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของนักศึกษาวิทยาลัยเทคนิคภูเก็ต และเปรียบเทียบความต้องการความรู้เรื่องกฎหมายเบื้องต้นที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของนักศึกษาวิทยาลัยเทคนิคภูเก็ต ตามตัวแปรนักศึกษาระดับชั้นประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง และอาชีพผู้ปกครองของนักศึกษา กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง วิทยาลัยเทคนิคภูเก็ต ปีการศึกษา 2541 จำนวน 989 คน โดยแยกเป็นนักศึกษา ปวส.1 จำนวน 551 คน และ ปวส.2 จำนวน 438 คน กำหนดเป็นกลุ่มตัวอย่างโดยเทียบตารางสัดส่วนของเกรจซีและมอร์แกน ได้กลุ่มตัวอย่าง 278 คน โดยใช้วิธีสุ่มแบบแบ่งชั้น ตามตัวแปรระดับชั้นการศึกษาและอาชีพผู้ปกครองของนักศึกษา แล้วใช้วิธีสุ่มแบบง่าย โดยใช้ตารางเลขสุ่ม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่า 1. นักศึกษาระดับ ปวส.ชั้นปีที่ 1 และชั้นปีที่ 2 มีความต้องการความรู้เรื่องกฎหมายเบื้องต้นที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน โดยภาพรวมและรายองค์ประกอบ อยู่ในระดับปานกลาง ยกเว้นองค์ประกอบกฎหมายการทะเบียนราษฎร อยู่ในระดับมาก 2. นักศึกษาระดับ ปวส.ชั้นปีที่ 1 และชั้นปีที่ 2 มีความต้องการความรู้เรื่องกฎหมายเบื้องต้นที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน โดยภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนองค์ประกอบด้านกฎหมายการทำนิติกรรมสัญญา กฎหมายการทะเบียนราษฎร และกฎหมายอาญา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยนักศึกษาระดับ ปวส. ชั้นปีที่ 2 ค่าเฉลี่ยความต้องการความรู้เรื่องกฎหมายเบื้องต้นที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันมากกว่านักศึกษาระดับ ปวส. ชั้นปีที่ 1 3. นักศึกษาระดับ ปวส. ที่ผู้ปกครองมีอาชีพต่างกัน มีความต้องการความรู้เรื่องกฎหมายเบื้องต้นที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน โดยภาพรวมและรายองค์ประกอบ ไม่แตกต่างกัน

2.5 สรุป

ในการศึกษาความรู้เบื้องต้นทางกฎหมายของประชาชน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นการศึกษาเพื่อให้ทราบถึงพื้นฐานความรู้เบื้องต้นทางกฎหมายของประชาชนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ว่าอยู่ในระดับใด และสามารถนำข้อมูลที่ได้ประกอบการจัดโครงการอบรมความรู้เบื้องต้นทางกฎหมายให้กับประชาชน อีกทั้งยังเป็นแนวทางในการจัดอบรมโดยเลือกใช้วิธีการที่เหมาะสมกับกลุ่มคนที่มีลักษณะแตกต่างกัน